

**Sannhet og forsoning.
Sør-Hålogaland bispedømmes
prosjekt 2005 - 2007**

En dugnad for dialog og respekt

«Den norske stat er grunnlagt på territoriet til to folk - nordmenn og samer»

- Kong Harald på Sametinget i 1997.
 - «Samisk historie er tett flettet sammen med norsk historie. I dag må vi beklage den urett den norske stat tidligere har påført det samiske folk gjennom en hard fornorskningsspolitikk. Den norske stat har derfor et særlig ansvar for å legge forholdene til rette for at det samiske folk skal kunne bygge et sterkt og levedyktig samfunn. Dette er en hevdvunnen rett på basert på samenes tilstedeværelse i sine områder som går langt til bake i tiden.»
 - En ny forståelse av Norge og av å være norsk. «territoriet til to folk», ikke bare det norske. «En hevdvunnen rett». «Beklage den urett den norske stat tidligere har påført det samiske folk gjennom en hard fornorskningsspolitikk.»
 - En erkjennelse som var - og er - omstridt. Sannhets- og forsoningskommisjonen opprettet for å gi kunnskap om fornorskninga. Rapporten avgitt til Stortinget 1.6. 2023. Fortsatt omstridt. Ingen unnskyldning lenger å si «vi visste ikke». Kunnskap viktig for å forstå.
 - Som kirke har vi et dobbelt ansvar for å vite: Vi har hatt et stort medansvar for fornorskningen. Vår tro forplikter oss til å stå opp mot urett.
 - Rasismen mot samene sitter dypt i vår historie. Vitenskapelig rasisme: Sosialdarwinisme og raseteorier. Kulturell rasisme: Primitive og usiviliserte. Teologisk rasisme: Hedensk og naturreligion.
 - Eksempler: Hamsun Markens grøde. Sokneprest O. Holm (Tysfjord): Fra en Nordlandsk prestegård. Skoleinspektør Brygfjeld (Finnmark).
 - «.. det må bli slutt på drivhusdyrking av selvopptatte minoriteter...» (A. Toje i en kronikk i Aftenposten des 2025)
-

Dokument 19 (2022–2023)

Sannhet og forsoning

– grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner

RAPPORT TIL STORTINGET FRA SANNHETS- OG FORSONINGSKOMMISJONEN

Avgitt til Stortingets presidentskap 01.06.2023

Kommisjonens rapport juni 2023 (700 sider)

Undertittel: «grunnlag for et oppgjør med fornorskningspolitikk og urett mot samer, kvener og skogfinner»

- Del 1: Grunnlag for kommisjonens arbeid. Et kapittel om lignende kommisjoner i andre land (Sør-Afrika, Canada, Grønland, Sverige og Finland).
 - Del 2: Historisk kartlegging - fra fornorskningspolitikk til kulturelt mangfold. Kapitler om kirkas rolle og medvirkning i nasjonsbyggingsprosjektet.
 - Del 3: I skyggen av fornorskningen - konsekvenser av fornorskningspolitikken. Et kapittel med personlige fortellinger om tap motstand og mestring (kap 11). Kap 8 handler om «kirkeliv, religiøsitet og åndelighet».
 - Del 4: Forsoning. Noen tanker om veien framover. Gjennomgang av viktige begreper: Sannhet. Forsoning. Tilgivelse. Tillit.
-

FORKLART FOR BARN OG UNGE: FORNORSKINGSPOLITIKK, URETT OG FORSONING

Redd Barna

**Kort versjon av Sannhets- og
forsoningskommisjonens rapport
med søkelys på urett mot **samer** i skolen**

KOMMISJON I NORGE

Hva er sannhets- og forsonings-kommisjonen?

Stortinget ba en gruppe fagpersoner og forskere granske fornorskningspolitikken i Norge. 12 medlemmer jobbet i fem år.

Hva undersøkte kommisjonen?

Kommisjonen gransket hvordan samer, kvener/ norskfinner og skogfinner ble behandlet av staten i over 100 år, og konsekvensene det fikk.

Hvor kommer fakta fra?

Fakta kommer fra over 760 personlige historier, forskning, offentlige dokumenter og aviser.

Hva lagde de?

Kommisjonen lagde en rapport på over 700 sider med fakta, historier, og forslag til forsoning. Kommisjonen leverte rapporten til Stortinget i juni 2023.

Hva er en kommisjon?

En kommisjon gransker urett og finner sannheten, ser hvordan det påvirker folk, og foreslår tiltak for forsoning, altså at det skal bli bedre for alle fremover.

Hvem har ansvar for oppfølging?

Stortinget fikk ansvaret med å følge opp forslagene. Alle i samfunnet vårt ble også oppfordret til å ta ansvar.

Nasjonalstaten utvikles

- Norge blir ett rike
- Kirke og stat bygger nasjon

1852 – 1900

Fornorskinga begynner

- Skolen og kirken tas i bruk
- Svekkede rettigheter for naturbruk

1900 – 1940

Fornorskinga blir sterkere

- Strengere lover og regler i skolen
- Joik forbudt i nesten hele Sápmi

1940 – 1963

Brytningstid

- Krig og gjenoppbygging
- Fortsatt sterk fornorsking i skoler og på internater

1963 – 2010

Mot ny urfolkspolitikk

- Samisk kultur og språk synligere
- Samiske rettigheter styrkes

Til tross for at fornorskingspolitikken var sterk, har samer alltid jobbet for å ta vare på og å styrke språk, kultur og rettigheter.

1906:
Isak Saba,
første same
på Stortinget

1917:
Første samiske
landsmøte ledet
av Elsa Laula
Renberg

**1970- og
80- tallet:**
Alta-aksjonen
og kampen mot
utbygging

1986:
Samisk flagg

1989:
Sametinget

2021 – : Fosen-aksjonen
mot menneske-
rettighetsbrudd

Hvorfor ville Stortinget gjøre alle norske?

Nasjonsbygging

I 1814 ble Norge et eget land med grunnlov. Målet var én nasjon med ett språk og én kultur. Alle skulle bli norske, og kulturen og språket til samene og minoriteter skulle forsvinne.

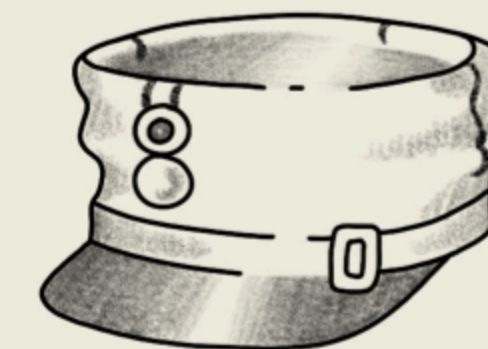
«Rase»-tenkning

I Europa kom tanker om at noen «menneskeraser» og kulturer var bedre enn andre. Nordmenn ble sett som overlegne og bedre, mens samene var «naturfolk» og mindre verdt.

«Vitenskap»

På 1800-tallet brukte forskere «raseteorier» for å forme bildet av det norske. I mange samiske områder ble graver plyndret, og samiske hodeskaller ble målt for å «bevise» disse teoriene.

Sikkerhetspolitikk

Norge fryktet at Russland eller Finland ville ta Nord-Norge i krig. De var redde for at samer og kvener kunne støtte nabolandene i stedet for Norge. Staten ville sikre grenser og lojalitet.

Slik gjennomførte staten fornorskinga

Natur og næringer

- Samer fikk begrenset mulighet til bruk av egne landområder.
- Staten tok tradisjonelle fiskeplasser.
- Staten tok reindriftsområder, og innførte strenge regler for reindrifta.

Religion

- Samiske religioner, gjenstander og ritualer ble sett ned på.
- Kirken jobbet aktivt for å kristne alle samer.
- Staten støttet kirkens arbeid og brukte lover og makt for å tvinge gjennom kristningen.

Navn

- Samer måtte ha norske etternavn for å kjøpe jord.
- Samiske stedsnavn på kart ble gjort om til norske.
- Foreldre ga barna norske fornavn i stedet for samiske.

Språk

- Samisk språk ble fjernet fra undervisningen i skolen.
- Staten spredte ideen om at samisk språk ikke var verdifullt.
- På kart, skilt og i media ble samisk språk og kultur usynliggjort.

Kultur

- I mange områder ble joik forbudt, blant annet i kirka og på skolen.
- Samisk kunst og håndverk skulle usynliggjøres.
- Kofter ble nedvurdert og skulle skjules.

Konsekvenser av fornorskinga før og nå

Språktap

Mange sluttet å snakke samisk, eller snakket det kun i skjul fordi de skammet seg. I noen samiske områder forsvant språket nesten helt. Samisk ble usynliggjort i kart, skilt og media.

Mindre religion, kunst og kultur

Joik ble sett på som en synd. Mange sluttet å bruke koffer og skjulte sin samiske identitet. Samiske religioner og tradisjoner ble regnet som feil og undertrykt.

Begrenset naturbruk og landrettigheter

Det ble vanskeligere for samer å bruke land og ressurser, spesielt i fiske og reindrifta. Utbygging av natur til vannkraft, gruvedrift, vindkraft, kraftlinjer, hyttefelt og fiskeoppdrett truer levemåte, kultur og språk.

Helseutfordringer

Mange har opplevd mobbing, diskriminering, vold og overgrep. Dette kan gi skam og psykiske utfordringer. Samisk språk og kultur har blitt oversett i helsevesenet og barnevernet.

Negative holdninger

Mange i Norge vet lite om samisk historie, språk og kultur. Dette gjør at diskriminering, hets og negative holdninger fortsatt er til stede. Mange samer møter fordommer, stereotypier, mobbing, hets og rasisme.

«.. kirken og de kirkelige utdanningsinstitusjonene har en selvstendig rolle i prosessen for å ta et oppgjør med fortiden og forholde seg til religiøsitet og åndelige fra et samisk, kvensk og skogfinsk perspektiv. Kommisjonen mener det hviler et stort ansvar på **kirken** med sin rolle i fornorskningen til å bidra til videre forsoning».

Kommisjonens rapport s. 506

PROSJEKT SANNHET OG FORSONING I SØR-HÅLOGALAND 2025-2027

- Ikke ett, men mange lokale prosjekter i bispedømmets 8 prostier (og menigheter). Stor frihet til å formulere innhold og tiltak lokalt. Ledes av prostene. Alle menigheter skal involveres. En dugnad for dialog og respekt.
 - Prosjektperiode: 2026- 2027
 - Kirkeforskning skal drive følgeforskning.
 - Driftsmidler til hver prosti.
 - Målgrupper: Lokalmenighetene, de samiske miljøene og lokalsamfunnene.
 - Arbeidsmåte: Gjennom foredrag, seminarer og åpne folkemøter, ulike kulturarrangementer o.l. Formidle kunnskap og skape dialog.
 - Prostiene skal levere på 4 målsettinger.
-

Målsetting1:

Formidle kunnskap om fornorskningen, og om kommisjonens rapport

- Kunnskap nødvendig for å forstå hva det innebærer at «nasjonen Norges er grunnlagt på territoriet til «to folk - nordmenn og samer».
 - Utfordre negative holdninger i befolkningen mot det samiske - «samiske interesser trumfer alt».
 - Rasistiske holdninger lever fortsatt i befolkningen, jfr debatten etter åpningen av Bodø 2024.
 - Kunnskap om tap og smerte som er påført den samiske befolkningen - å miste språk og tradisjoner, å bli påført skam over den man er og sin familie.
 - Den doble samiske smerten. Ronald Urheim. Viktig for å forstå konflikten mellom samene og storsamfunnet. Men like viktig er det å forstå konfliktene innad i de samiske miljøene på grunn av fornorskningen.
-

Målsetting 2:

Prosjektet skal skape dialog mellom kirken og samiske institusjoner og foreninger, miljøer og enkeltpersoner. Det skal gi anledning til å lytte til fortellinger om tap og smerte som koloniseringen har skapt. Disse fortellingene må tas imot med respekt og empati.

- dialog og møtepunkter mellom samer og kirka
 - lytte til fortellinger om tap og smerte, viktig også å ta vare på fortellinger fra pite- og det umesamiske minoriteter
 - respekt og empati
 - nysgjerrighet og interesse
 - ta nye initiativ og skape kontakt, bli kjent
 - spørre og lytte: Hva kan bidra til forsoning og trygghet for det som er samisk?
-

Målsetting 3:

Prosjektet skal bidra til et oppgjør med kirkens rolle og bidrag i fornorskningen, og synliggjøre tap og smerte som dette har ført til i de samiske befolkningene. Det skal være med på å gjenopprette den verdighet som koloniseringen fratok den samiske befolkningen.

- Samisk språk i kirka - forstå hvordan og hvorfor vi mistet det? Hvordan kan vi gi det plass og verdighet tilbake?

- Samisk språk og tradisjoner i de kirkelige handlingene.

Dåp: Fortellingen om A. Pavels dåp. De mange samiske fadderne.

Konfirmasjon: Kravet om norsk språk og leseferdighet som redskap for fornorskning. Luthers store katekisme og Pontoppidan: Forklaringen til 4. bud.

Begravelse: Gravskjending i Tysfjord.

Målsetting 4:

Prosjektet skal bidra til at samisk livsforståelse og fromhet kan inspirere og fornye kirkens tro, teologi og gudstjenesteliv. Det skal bidra til økt anerkjennelse av de verdiene som ligger i samisk språk, kultur og virkelighetsforståelse.

- Samiske uttrykk i kirkerommet. Samisk alter i Nidarosdomen. Kirkegammen på Drag. Samisk alter i Korgen kirke.
 - Samisk livsforståelse i teologien - natursensitivitet, skapertro og miljøengasjement, grunnleggende relasjoner.
 - Språkmarkører i gudstjenesten: Inngangsord og velsignelsen. Samiske salmer i NoS. Tekstlesning. Tolking. Samisk fadervår. Døpeord og nattverdutdeleng. Jordpåkastelse.
 - Revisjon av kirkens liturgier. Samefolkets dag. Gravferdsliturgien.
-

Teologisk og pastoral plattform for prosjektet.

- **«skapt i Guds bilde».** Menneskets verdighet er ukrenkelig. Når mennesker krenkes, krenkes bildet av Gud. Nedvurdering av språk, kultur og selvbestemmelse undergraver tilbedelsen av Gud som skaper. «Gud gjør ikke forskjell på folk», gjentas stadig i Bibelen. Menneskelig mangfold og forskjellighet er ikke en trussel, men en gave og et uttrykk for Guds grenseløse storhet.
 - **«Ordet ble menneske og tok bolig i blandt oss».** Det greske ordet «ta bolig» er etymologisk i slekt med substantivet telt. Den usynlige Gud har slått opp sitt telt og bor i vår sida. Ved å bli menneske helliger Gud det menneskelige og det jordiske. Gud tar bolig i menneskelige erfaringer, språk og kultur. Med sin død og oppstandelse forsoner Jesus verden med Gud og skaper fred. Skillet mellom Gud og mennesker, og mellom mennesker, fjernes. I Kristus skapes et nytt fellesskap som rommer alle mennesker og alt det skapte.
 - **«.. de helliges samfunn».** Pinsedag forkynnes evangeliet på alle språk. Ordene blir forstått og tatt imot. Det bygges bro mellom ulike språk og etniske skillelinjer. Det nye fellesskapet i kirken favner et mangfold av språk og kulturer. Paulus kaller kirken en kropp med mange ulike lemmer. Nettopp mangfold og ulikhet er forutsetningen for at kroppen kan fungere. I en luthersk kirke er Guds ord på morsmålet en hovedsak.
-

Pastorale perspektiver

- Kontekstualisering som evangelisk nødvendighet.
 - Sannhet før forsoning.
 - Helbredelse av traumer. Trygge rom der fortellinger kan deles og tas imot.
 - Forsoning må skje lokalt. Det må være en del av kirkens liv.
 - Lytte og spørre. Jesus som eksempel på veien til Emmaus.
 - Selvbestemmelse. Samiske stemmer må styrkes i kirken. Tiltak skal ikke «gjøres for», men «gjøres sammen med».
 - Kulturell anerkjennelse. Samiske uttrykk - joik, fortellinger, håndverk og symboler må anerkjennes i kirkerommene. Kirken må lytte til og lære av samisk åndelighet.
 - Økumenisk og globalt samarbeid. Det skjer viktig samarbeid med urfolk i mange ulike land i regi av Kirkenes verdensråd. Det gir oss mulighet til å lytte og lære.
 - Rettigheter i praksis: Ressurser, tilstedeværelse og innflytelse, utdanning, ropet fra skaperverket.
 - Blindsoner: Kirken trenger ordninger for selvkritikk og læring.
-

Ronald Urheim: Den dobbelte samiske smerten

Om å forstå fornorskningen

- Edgar Schein: Kultur på 3 nivåer
 - artefakter: Det ytre synlige og hørbare
 - verdier og normer, det folk tror på
 - de grunnleggende antakelsene, ofte ubevisst
- Fornorskningen var effektiv fordi den omfattet alle tre nivåene.

- John Berry: 4 strategier i møte med fornorskningen. Er det viktig å bevare sin kulturelle identitet? Er det viktig å delta i storsamfunnet?
 - Marginalisering (ikke bevare det samiske, ikke bli norsk)
 - Assimilering (ikke bevare det samiske, bli norsk), skiftet skjer over 3 generasjoner
 - Separasjon (man vil bevare det samiske, ikke bli norsk), geografisk avstand og læstadianismen
 - Integrering (vil bevare det samiske, vil beherske majoritetskulturen)
-

Ronald Urheim: Den dobbelte samiske smerten

Om å forstå fornorskningen 2

De 4 strategiene skapte fire samiske delkulturer.

- Smerten til de marginaliserte og de assimilerte. De mistet språk, kultur og levemåte. Tapet ga sorg og skam og sinne.
- Smerten som fulgte med samisk revatitalisering fra ca 1980. At det samiske var verdifullt og verdt å kjempe for, betydde det at de som ga det opp tok feil? At forfedrenes offer var meningsløst? De assimilerte vente

seg nå mot sine egne. Same mot same. Den andre smerten oppleves enda vondere og mer ødeleggende.

Forsoning må føre til endringen i «de grunnleggende antakelsene», kulturens nivå 3.

Forsoning må skje mellom det samiske og det norske, men også innad mellom de samiske delkulturene.

Hvordan nærmer vi oss Sannhet og forsoning?

- Fortellinger om tap og smerte
- Hvem eier fortellingene?
 - eks. homofile i kirka
 - eks. misjonærbarn
- Lytte. Tåle. Akseptere.